

Caterina Riba**Maria-Mercè Marçal. *L'escriptura permeable*
Vic, Eumo, 2014**

Des de fa anys l'obra de Maria-Mercè Marçal ha despertat l'interès dels estudiosos, que s'hi han abocat des de perspectives diverses, tot i que amb un predomini latent de l'òptica, diguem-ne, feminista. Una de les darreres aportacions en aquest àmbit és *Maria-Mercè Marçal. L'escriptura permeable*, de la qual és autora Caterina Riba. El volum és la primera part de la seva tesi doctoral, presentada a la Universitat de Vic el 2012 i que va obtenir, l'any següent, el premi Josep Carner de teoria literària de l'Institut d'Estudis Catalans, guardó que n'avalua la solvència acadèmica. El treball de Riba va precedir d'un pròleg encomiàstic de Lluïsa Julià, una de les màximes especialistes en l'obra marçaliana, en què es remarca l'interès que ha despertat l'autora ivarsenca entre les joves generacions d'escriptors, preferentment poetes. Entrant ja al treball pròpiament dit, Riba assenyala en el "Preludi" el motiu pel qual l'ha dut a terme: "Aquest llibre sorgeix de la meva admiració per l'autora, i la pretensió d'aquest estudi és la d'aportar la meva experiència de lectura de l'obra de Marçal, parcial i subjectiva, amb el propòsit de contribuir als estudis crítics des de la intersecció entre els estudis de gènere i la literatura comparada" (p. 17). Un objectiu, com anirem veient, que es realitza de manera exemplar.

La primera part de *Maria-Mercè Marçal. L'escriptura permeable* és un rastreig de les escriptores precedents i coetànies amb les quals l'autora estableix un joc de miralls. Anem a pams. En primer lloc Riba es planteja la necessitat que tenia Marçal de rescatar autores oblidades (o silenciades) amb la finalitat d'establir una cadena d'escriptores que representessin una "nissaga femenina". Per a l'estudiosa, entre les "mares literàries" de Marçal destaquen els noms d'Isabel de Villena (la lectura de la *Vita Christi* li va servir per a elaborar un discurs contra els qui menystenien les dones), Maria Aurèlia Capmany (defensora de les causes feministes), Caterina Albert / Víctor Català (l'única veu femenina del modernisme català) o Mercè Rodoreda (que s'evidencia en la predilecció per personatges com la Colometa, la protagonista de *La plaça del Diamant*). Marçal, però, també recupera tres poetes que avui dia encara no són gens canòniques: Maria

Antònia Salvà, Clementina Arderiu (l'objecte de la seva frustrada tesi doctoral) i Rosa Leveroni, de qui desmunta els tòpics, gens amables, sobre els quals s'havia bastit la interpretació que es feia de la seva poesia. Altrament, hi ha les "germanes literàries": es tracta d'Helena Valentí, Montserrat Roig, Josefa Contijoch, Teresa Pascual, Cèlia Sánchez-Mustich, Marta Pessarodona, Montserrat Abelló i Felícia Fuster (les dues darreres, les "germanes grans"), amb qui Marçal compartia les reivindicacions feministes i un concepte de literatura. Riba també es dedica a resseguir l'empremta marçaliana en les noves generacions d'escriptors mitjançant el comentari de poemes de Dolors Miquel, Mireia Vidal-Compte i Mireia Calafell. També, al llarg d'aquesta primera part, Riba analitza els interessos de Marçal en l'àmbit del feminisme a partir d'una doble distinció: el "feminisme de la igualtat", que "negava l'existència de valors femenins i aspirava que homes i dones participessin en les estructures socials en condició d'igualtat" i el "feminisme de la diferència", que "advocava per identificar i defensar els trets característiques de les dones" (p. 64), al qual es va acabar per adherir la poeta. Riba, amb bon criteri, contextualitza aquesta distinció en el marc dels estudis que teoritzen sobre l'estètica femenina i que, a més, podien haver estat llegits per Marçal: la crítica nord-americana o bé el feminisme francès i italià. El darrer capítol ens apropa al paper de la intertextualitat en la visió marçaliana de la cultura popular: el món de la infantesa i de l'oralitat, que es vehicula a la seva població nadiua, Ivars d'Urgell.

La segona part del treball està dedicada a l'anàlisi de les imatges que presenten la dona com un ésser vulnerable, unes figures femenines que han estat connotades negativament per la tradició literària. En primer lloc, hi trobem les bruixes, que Marçal convertí en el símbol de la dona alliberada del jou patriarcal i que considera com a predecessores del moviment feminista (pensem en els sonets de la secció "Bruixa de dol" del llibre homònim). Segonament, les "temptadores": serien els casos de la figura bíblica d'Eva –i per extensió, de l'episodi de l'Edèn– i que transforma en una dona amb criteri propi, decidida i valenta; i de les sirenes (un mite que té el seu origen en la cèlebre *Odissea* d'Homer). Per últim, les "tafaneres", amb l'exemple paradigmàtic del personatge, també bíblic, de la dona de Lot, de qui converteix la curiositat i la desobediència en un acte

de rebel·lió connotat positivament. Aquesta segona part inclou capítols dedicats al tema de la construcció de la identitat femenina (l'escriptura serveix per a lluitar contra un marc de renúncia i opressió) a partir dels models proposats per Emily Dickinson, Charlotte Perkins Gilman i Sylvia Plath. Els dos darrers apartats es dediquen, en canvi, a la revisió que va fer Marçal del catolicisme i a la literaturització de la figura del pare i que, en certa manera, complementen el tractament que havia fet dels temes Fina Llorca al seu assaig *En nom de la mare. Maria Mercè Marçal reescriu la passió* (2013). Unes qüestions a remarcar d'aquests apartats, sobre els quals no podem estendre el nostre comentari: a) se'ns dona notícia d'un recull que Marçal no arribà a enllestir i titulat, significativament, *Llibre de Maria*; b) la lectura, en clau d'una Passió en femení, de *Raó del cos*, el volum pòstum, ja que hi trobem referències al Sant Sopar, a les negacions de Pere, a la crucifixió i a la resurrecció; c) l'anàlisi que es fa de l'opressió patriarcal a través de poemes de Sylvia Plath, d'Emily Dickinson i, molt especialment, d'Anna Dodas, una poeta de Folgueroles que va morir assassinada als

vint-i-quatre anys; i d) la relació amb el col·lectiu gitano, defensat per Federico García Lorca, qui va influir en Marçal: així es remarca que en el poema "A Layret, 30 de novembre 1920", del recull *Cau de llunes*, sobre la mort del sindicalista Francesc Layret, l'autora se serveix de la mateixa estratègia literària que el poeta andalús a "Llanto a Ignacio Sánchez Mejías". El volum es completa amb una exhaustiva bibliografia sobre Marçal (que inclou tant edicions com estudis), sens dubte la més completa fins avui dia.

Podem afirmar, a tall de conclusió, que el discurs interpretatiu que es desplega amb la lectura de *Maria-Mercè Marçal. L'escriptura permeable* permet endinsar-nos en el món d'una autora que va intentar construir una obra literària des d'una tradició feminista oblidada –la pròpia– però atenta, en tot moment, als batecs de la modernitat. L'honestedat i el rigor científic amb què Riba ha concebut aquest estudi fa que esdevingui una font privilegiada per a poder continuar treballant aspectes essencials d'una escriptora tan apassionant com és Maria-Mercè Marçal.

Josep CAMPS ARBÓS
Universitat Oberta de Catalunya